

Marc Castellnou:

“O dissenyem el paisatge del futur o sentenciem els nostres boscos per no deixar-los evolucionar”

01.

Inspector del cos de Bombers, cap de l'àrea forestal GRAF, president del patronat de la Fundació Pau Costa, professor de la Universitat de Lleida i tècnic de la Direcció General de Protecció Civil i de la Direcció General de qüestions ambientals de la Unió Europea.

Després d'un any devastador per als boscos del planeta i de comprovar la voracitat a què pot arribar el foc, hem volgut parlar amb en Marc Castellnou, cap de l'àrea forestal del GRAF, perquè ens situï en aquest fenomen incendiari que no sembla tenir topall. Què està passant i què hi podem fer? Augmentar els actuals sistemes d'extinció ja no és útil per lluitar contra el que s'anomenen temporals de foc. Una vegada més hem de fer èmfasi en la gestió i començar a entendre que els incendis forestals de baixa intensitat, lluny de ser una desgràcia, poden ser un recurs de la natura per adaptar-se al canvi climàtic.

TEXT: ALBA GROS I FLORINDA IMATGES: RICARDO MARCOS I REDACCIÓ

El GRAF fa dues coses, oi? Actuacions a primera línia i ciència?

El GRAF en fa tres, de fet. Una és l'actuació a primera línia en incendis forestals per evitar que avancin més de pressa que els bombers, és a dir intentem confinar-los i facilitar-hi l'arribada. També preparem el terreny durant l'hivern per tenir capacitat de treballar durant l'estiu. L'altra és que identifiquem els punts dèbils d'un incendi i, per tant, sabem on un bomber es fa més fort; i això és ciència. I finalment també treballem el tema dels valors perquè quan el cos de bombers pren una decisió sobre un incendi, aquesta decisió té un impacte sobre el paisatge que perdurarà més enllà de la nostra generació. Per tant, decidir en aquest tema no només és decidir sobre apagar flames, sinó també decidir sobre el paisatge. I això implica incloure en l'extinció d'incendis tots els valors del paisatge i de l'ecosistema i no només el simple valor d'hectàrea cremada.

En els focs forestals que van afectar la Catalunya Central l'any 98, vai dir que estàvem davant d'incendis de tercera generació. Per quina generació anem i què significa?

Nosaltres tipifiquem els incendis en generacions per parlar de problemes. Als anys 60 un paisatge forestal discontinu va passar a ser continu, per tant els focs ja no es podien apagar com s'havien apagat tota la vida. Amb el pas del temps entra una altra variable, que és la rapidesa. Així ens situem en la segona generació i aquí ve quan es comencen a crear sistemes d'extinció.

Als anys 90 arriba la tercera generació: apareixen incendis que són continus, ràpids i intensos. Ja no és qüestió que corri més o menys, sinó que ara ja no el pots apagar perquè supera la capacitat d'extinció. Parlem de la quarta quan afecten zones habitades, quan els pobles estan dins de la massa de combustible, com poden ser urbanitzacions, grans ciutats, infraestructura econòmica... I la cinquena generació és la simultaneïtat a la mateixa àrea d'incendis de tercera o quarta generació. Al juliol del 94, a Catalunya hi va haver una fines-treta de la cinquena generació.

I els d'aquest any a Portugal, Galícia o Califòrnia?

Aquest 2017 ha sorgit la sisena generació. És un fenomen nou que co-

mencem a definir i que entre cometes anomenem “incendis de canvi climàtic”. No són incendis induïts per una situació atmosfèrica, sinó que ells mateixos alteren l'atmosfera i generen les condicions atmosfèriques a escala continental. El que va passar a Xile aquest hivern és com si un incendi al Solsonès girés cap al Bages perquè un incendi a Sicília hagués girat cap a Còrsega. I el que va passar al juny a Portugal és que un incendi va ser capaç de pujar a la troposfera i deixar-hi cendres, una cosa que pensàvem que només podien fer els volcans o les bombes atòmiques.

Comença a haver-hi dades que semblen indicar que el que va passar posteriorment, a l'octubre, en aquell mateix país té a veure amb el que havia passat al juny. I això és el que estem estudiant. Està clar que els incendis, a més de ser fenòmens variables dependents del combustible o la topografia, ara tenen capacitat d'alterar l'atmosfera i generar les tempestes de foc que els afavoreixen.

Ens pots explicar millor com són capaçs d'alterar les condicions atmosfèriques?

Fixem-nos en el cas de Portugal.

Tothom esperava que l'incendi seria molt intens i molt bèstia, però que a partir de les sis o les set de la tarda milloraria perquè les temperatures baixarien. Però l'incendi va generar tanta energia que va crear un pirocúmol damunt seu, que quan va topar amb l'aire fred va generar una situació de turbulència i tornados. I aleshores l'incendi va tornar a accelerar-se fins que va arribar a una zona de vinyes i se li va acabar l'energia. Quan una tempesta no té suficient energia perquè li falta combustible, tota la columna es desploma, i durant vint minuts l'incendi va passar de cremar a 1 km/h a cremar a 21 km/h; va fer una avançada en 10 minuts. I per tant totes les masies, pobles i carreteres a 18 km en línia recta van rebre l'impacte del foc que els caigué al damunt del cap.

Aquest tipus de tempestes tenen un nom?

Tempestes de foc. Les havíem vist en zones boreals, canadenques, siberianes, però mai a la zona mediterrània. Enguany les hem vist a Xile, a Portugal i a Croàcia.

A un dels documents que heu generat hi ha una nota a peu de pàgina que diu 'no tenim coneixements de moment per afrontar incendis amb patró turmenta'; potser la nota és vella?

No, no, segueix sent cert. A Xile vam començar a evacuar pobles a 80 quilòmetres de distància perquè allà cremaven 8.000 hectàrees/hora i en una nit van cremar 114.000 hectàrees. És una situació que ens supera. Fins aquest estiu

“Europa podia dir que aquestes coses aquí no havien passat mai, però des d'aquest estiu ja no ho podem dir. Ens hem d'adaptar i hem d'aprendre què és el que ens ve a sobre.”

Europa podia dir que aquestes coses aquí no havien passat mai, però des d'aquest estiu ja no ho podem dir. Ja ha passat. Per tant no és un problema de Portugal, sinó que tots ens hem d'adaptar i hem d'aprendre què és el que ens ve a sobre. Si tot Europa sap que això pot passar i no es fa res per canviar-ho, malament.

Com a mínim sabem per què es produeixen aquestes tempestes de foc?

L'arrel de tot això és molt simple: els nostres boscos han patit els efectes del canvi climàtic i ja s'han de renovar. El clima que tenim ara a Barcelona és el clima que hi havia a Sevilla el 1936. El clima que hi havia aquí, ara el tenen al sud d'Alemanya. Estem en aquest moment de vertigen per un canvi climàtic que va molt més ràpid del que s'havia esperat i per tant l'onada d'incendis és global. I dius: és l'hivern més plujós dels últims cinc anys a Califòrnia i al Canadà, i a l'estiu se'ls ha cremat tot! A Portugal veníem de sequera, però és que al maig va ploure. A Xile el mes abans dels incendis també va ploure. Per tant, no són focs que depenguin de la pluja. Els

boscos viuen en un clima en què no van néixer i després de cremar es regeneren en un bosc adaptat al canvi que hi ha hagut, adaptat al nou clima. L'onada d'incendis que hi ha hagut aquest estiu el que ha estat fent és esborrar tot l'ecosistema a escala global per facilitar que neixi un altre ecosistema. I nosaltres, com a societat, estem al mig intentant parar aquest procés perquè no volem que les coses canviïn. Però el clima ha canviat, aleshores el desencaixament és tal que estem fora de lloc.

A veure, com ho dius això?

El que estan fent els nostres boscos és molt simple: és com una família. Què passarà a l'economia familiar si tu li retalles els ingressos i li apuges els costos? Doncs que podrà tenir menys coses. Doncs amb el bosc és el mateix. Gasta més perquè hi ha més temperatura molts més dies a l'any, per tant no pot créixer i acumula més vegetació morta que viva. Si la ràtio de matèria viva sobre morta canvia, es poden propagar els incendis a una velocitat molt més bèstia. Ara comencem a tenir molt clar si un incendi crearà un problema a l'ecosistema o si, en certa manera, ens està ajudant a regenerar aquest ecosistema. En el segon cas no caldria fer res, mirar de controlar-lo i prou. Som la generació que o bé dissenya el paisatge del futur o bé sentència els nostres boscos per no deixar-los evolucionar. Actualment els estem sentenciant. Jo crec que tenim l'oportunitat i l'obligació d'ajudar aquest paisatge a fer el canvi, perquè la generació que ve no es trobi un desajust insalvable.

Ho esteu treballant a escala internacional?

Aquests incendis superen la manera de pensar d'una autonomia i d'un estat, requereixen un esforç continental o global. És per això que la setmana que ve vénen gent del Canadà i altres que estan a Marsella per definir el document de treball sobre el qual hem de reflexionar. Fins ara el món forestal i el món rural ha treballat els incendis quan ja els ha patit; quan teníem un o dos coneixements sobre l'evolució dels incendis forestals era més difícil saber cap a on aniria el següent, però ara ja es pot mirar de treballar a l'avançada.

Però aleshores segueix en peu la idea que hem de gestionar el bosc?

Sí, el problema és que en aquest país s'ha confiat tot al sistema d'extinció i en apagar flames, però seguim sense acceptar que hi ha un límit d'extinció. Per tant, no només hauríem de gestionar el bosc a un ritme més ràpid, sinó que hauríem de renovar-lo perquè surtin boscos adaptats. Per exemple, les deveses clàssiques com els boscos de pinasses grans que teníem al segle XVI o XVII, que pasturàvem sota seu i no hi fèiem explotacions de fusta ni industrial, estan més adaptades al canvi climàtic. Però els boscos densos per a producció forestal no.

Davant d'aquest panorama, en cas d'un incendi forestal, encara és vàlida la idea que no hem d'evacuar si estem mínimament preparats per-

1. En aquest sentit són molt interessants les Guies d'autoprotecció dels incendis forestals que podeu trobar a: http://interior.gencat.cat/en/arees_dactuacio/bombers/foc-forestal/

2. Una crema prescrita és un petit incendi provocat de manera controlada en una zona concreta i en un moment determinat. Permet reduir la càrrega de combustible, tot i preservant o fins i tot afavorint la biodiversitat, per mitjà un foc d'intensitat molt menor de la que es produiria en un incendi no controlat.

què la casa ens protegeix i nosaltres protegim la casa?

Sí, fins i tot en un incendi de cinquena generació, però hem de ser conscients del que ens espera. Ara el gran salt endavant serà plantejar contractes en el territori. Hem començat a fer proves i en dos anys això ja estarà damunt la taula¹.

Contractes entre quines parts i amb quina finalitat?

Un pla d'extinció forestal no és una eina política, és un servei públic. En ser un servei públic no pot dependre d'un govern que canvia cada x temps. Coneixem els incendis que tindrà a casa teva i com que els coneixem podem saber, en funció de la meteorologia, el que podem fer o el que no podem fer en aquest incendi. No és fàcil decidir on concentrar els esforços perquè o perds una zona o perds l'altra. S'han de fer acords que determinin els valors a prioritzar i així baixar la incertesa en el moment de l'emergència. Aquests contractes de territori van en aquest sentit. Si gestiones el territori, tindrà incendis, però et faran menys mal.

Tornant a la gestió. Alguna de les proves que heu fet són també amb pastura.

Sí. Hem començat a veure que la crema de pastures a l'estiu –i no a l'hivern que és quan s'ha fet històricament per evitar riscos– augmenta molt la diversitat d'espècies, i la fa molt més resilient.

I les rompudes, valen la pena?

Les rompudes creen discontinuïtat, però no t'evitaran un incendi. L'efecte que provoca una rompuda és el mateix efecte que una gestió del residu forestal. No hi ha més. I els incendis de tercera generació se salten les rompudes sense cap problema. Al Solsonès el foc va saltar camps de conreu de més de 500 metres. El que canvia les característiques de l'incendi és la diversitat estructural en el paisatge, per exemple si tinc un bosc vell o jove.

Quines altres proves de gestió heu fet?

Hem fet cremes prescrites² i hem assessorat en gestió forestal. Ara bé, el que sí que està clar en tot aquest procés és que una cosa és gestionar un bosc i l'altra és renovar. I la manera de renovar



**EINES PER A L'AGRICULTURA
ECOLÒGICA FABRICADES EN
ACER INOXIDABLE**

C/ Mossèn Jacint Verdaguer s/n
E-25264 Vilanova de Bellpuig (Lleida) CATALUNYA
Telf: +34 973 32 40 31 Fax: +34 973 32 44 12
www.ecoprac.com e.mail: ecoprac@ecoprac.com

Bufet AgroAmbiental
Dret Agrari i Ambiental
Assessorament en Producció Ecològica
Miquel Pujols
Advocat - Enginyer Agrícola - Llicenciat en màrqueting
Màrqueting en productes ecològics

C. Pere Almeda, 7 Av. Diagonal, 449, 4t
Tel. 93 850 05 33 Tel. 93 363 43 87
Fax 93 850 01 56 Fax 93 430 06 44

08510 RODA de TER 08036 BARCELONA

www.bufetagroambiental.com



**CELLER COOPERATIU
DE SALELLES, S.C.C.L.**

Secció ecològica
Pinsos compostos per a tot tipus d'animals,
fitosanitaris, adobs i netejadora de cereals
per a la ramaderia i l'agricultura en
producció ecològica.

Ctra. Igualada, s/n. Manresa.
Tel. i fax: 93 872 05 72
coopsalelles@coopsalelles.com
www.coopsalelles.com

“Hem d'aprendre a conviure amb els incendis. Perquè un incendi s'escapi del sistema d'extinció, ha de ser molt intens, i això significa que cremarà més bosc i farà més mal.”

un bosc és la gestió ordenada, que facilita que al cap de 20 anys l'hagis renovat tot. Catalunya necessitaria gestionar unes 14/15.000 hectàrees de boscos per més o menys estabilitzar el problema dels incendis, però no tenim aquesta capacitat.

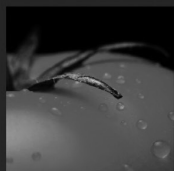
Això vol dir que la principal manera que tenim per gestionar els boscos catalans és esperar que cremin?

Hem d'aprendre a conviure amb els incendis. Perquè un incendi s'escapi del sistema d'extinció, ha de ser molt intens, i això significa que

cremarà més bosc i farà més mal. Si l'incendi fos menys intens, tindria efectes més suaus i podria renovar el bosc, però això no passa, perquè l'apaguem. Per tant, hem creat un sistema de selecció negatiu que se'ns girarà en contra.

És que et mires el mapa de riscos, i hi ha zones vermelles on el bosc és una merdeta...!

Tenim una economia una mica penosa perquè no és finalista. Si tenim un PIB de turisme de 60.000 milions d'euros, quin percentatge d'això reverteix sobre el territori? Zero. Quin percentatge fa servir el territori com a decorat? Quasi tot. Hi hauria d'haver vasos comunicants, però no és així. I nosaltres, com a consumidors, no fem una política de territori. Els mobles són de l'IKEA, el menjar arriba de vés a saber on, mengem molt tall i del menys agraït per al medi ambient, que és porc i pollastre... Quan mon pare va néixer el foc era una eina al paisatge. Ara el foc és el problema del paisatge. I l'única economia forestal és l'extinció d'incendis. ❀



Hortec som una cooperativa que produeix i distribueix fruites i verdures de conreu ecològic.

Treballem amb estima i dedicació perquè l'alimentació amb productes ecològics sigui una realitat per a tothom.

Si està interessat en oferir els nostres productes al seu establiment, contacti amb nosaltres i l'informarem.

Hortec

fruites i verdures de conreu ecològic